

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Νεοελληνική Γλώσσα

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Προσωπικές αφηγήσεις»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΣΕΦΕΡΛΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας δευτεροβάθμιας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Προσωπικές αφηγήσεις

Δημιουργός

Παναγιώτα Σεφερλή

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Λυκείου

Χρονολογία

Ιανουάριος 2013

Διδακτική/θεματική ενότητα

2^η Ενότητα: Τα βιογραφικά είδη.

Ειδικότερα: i) ταξινόμηση των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών και χαρακτηριστικά της αυτο-βιογραφικής αφήγησης (σ. 70-72),

ii) γνωριμία με τα αυτο-βιογραφικά είδη που παρουσιάζονται σ' αυτό: βιογραφία, μυθιστορηματική βιογραφία (σ. 73), βιογραφικό σημείωμα (σ. 77-78), αυτοβιογραφία και μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία (σ. 85), αυτοβιογραφικό σημείωμα (σ. 86, 89-90), απομνημονεύματα (σ. 104), ημερολόγιο (σ. 108-111).

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

12-14 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας εξοπλισμένη με προβολικό και υπολογιστή, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Επαρκής γνώση των λογισμικών γενικής χρήσης (επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό παρουσίασης, λογισμικό κατασκευής ταινίας) εκ μέρους των μαθητών και, όσον αφορά στον εκπαιδευτικό, εξοικείωση με το κοινωνικό λογισμικό του Web 2.0, το Wiki, ως κοινότητα μάθησης και χώρο αλληλεπίδρασης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Πριν την εφαρμογή του σεναρίου θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να δημιουργήσει ατομικούς λογαριασμούς για τον κάθε μαθητή και να τους ενημερώσει σχετικά με το περιβάλλον και τον τρόπο χρήσης του.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

-

Το σενάριο αντλεί

-

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου σεναρίου οι μαθητές με τρόπο διερευνητικό εξοικειώνονται με το ευρύ ρεπερτόριο των αυτοβιογραφικών ειδών και έχουν την ευκαιρία να αφηγηθούν οι ίδιοι τις προσωπικές τους ιστορίες. Συγκεκριμένα, κατά την πρώτη φάση, προσεγγίζουν, στο πλαίσιο της ολομέλειας, το υλικό του σχολικού βιβλίου σχετικά με τα αυτο-βιογραφικά είδη με σκοπό να αντιληφθούν το εύρος, την ποικιλία και τις διαφορετικές επικοινωνιακές ανάγκες που αυτά εξυπηρετούν. Κατά

τη δεύτερη φάση, σε τετραμελείς ομάδες, επεξεργάζονται αντίστοιχα φύλλα εργασίας που αφορούν σε ποικίλα αυτοβιογραφικά είδη με σκοπό να παρουσιάσουν στην ολομέλεια τα ευρήματά τους και να γίνει συζήτηση σχετικά με τα χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων κειμενικών ειδών, δηλαδή το περιεχόμενο, την οργάνωση, τον συντάκτη, τη γλώσσα και τους άλλους επικοινωνιακούς πόρους, τον σκοπό σύνταξης, τους αποδέκτες κτλ. Κατά την τρίτη φάση, η τάξη μετατρέπεται σε εργαστήριο γραφής, ώστε οι μαθητές να αφηγηθούν τις προσωπικές-οικογενειακές τους ιστορίες, επιλέγοντας τρόπους και μέσα έκφρασης, με σκοπό την παρουσίασή τους στην ολομέλεια. Αξιοποιούν τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, γεγονός που τους δίνει τη δυνατότητα, όχι μόνο να εξοικειωθούν με τα αντίστοιχα περιβάλλοντα του επεξεργαστή κειμένου, του λογισμικού παρουσίασης, του λογισμικού κατασκευής ταινίας, αλλά και να προβληματιστούν σχετικά με τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τους. Επιπλέον, το Wiki, ως περιβάλλον συνεργατικής γραφής, ως χώρος διαμοίρασης αρχείων και ως ψηφιακή κοινότητα μάθησης, μπορεί να υποστηρίξει τη δράση των μαθητών σε όλες τις φάσεις του σεναρίου και να αποτελέσει βήμα έκφρασης αυτών, εξασφαλίζοντας κατά το δυνατόν αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας (Μπαλτά κ.ά. 2011).

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η πρότασή μας εντάσσεται στο πλαίσιο της παιδαγωγικής των γραμματισμών, σύμφωνα με την οποία οι μαθητές προσεγγίζουν, και ως αναγνώστες και ως δημιουργοί, κλασικού αλλά και ψηφιακού τύπου κειμενικά είδη που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των αυτο-βιογραφικών. Για να μπορέσουν να διακρίνουν τα είδη αυτά, αλλά και να τα συνδέσουν με το ευρύ γένος του αφηγηματικού λόγου, θα πρέπει να διερευνήσουν τις συμβάσεις, σύμφωνα με τις οποίες συγκροτούνται ως κείμενα, το θεματικό τους περιεχόμενο, το ύφος και τη δομή τους και να συνδέσουν τις παρατηρήσεις αυτές με τις αντίστοιχες κοινωνικές και ιστορικές περιστάσεις εντός των οποίων δημιουργούνται και προσλαμβάνονται (Μητσικοπούλου χ.χ.). Για τον

λόγο αυτό η επιλογή τους γίνεται με γνώμονα την προέλευσή τους από ποικίλα κοινωνικά και ιστορικά πεδία.

Τα αυτοβιογραφικά κείμενα ως αφηγηματικά κείμενα συγκροτούν τα γεγονότα στον άξονα του χρόνου κατεξοχήν, χωρίς να μένει έξω από αυτά και ο άξονας του χώρου. Η οργάνωσή τους σε επίπεδο μακροδομής και μικροδομής γίνεται αντικείμενο διερεύνησης στην τάξη με σκοπό, όσο είναι εφικτό, την ανάδειξη του δομικού σχήματος που τα διέπει, αλλά και τον βαθμό απόκλισης από αυτό, της αιτιακής και χρονικής σχέσης των γεγονότων και των αντίστοιχων δεικτών, της λειτουργίας των ρηματικών φράσεων και των σημασιών που προσλαμβάνουν εντός των συμφραζομένων τους (δράση, συναίσθημα, αξιολόγηση-σχόλιο) και τη μελέτη του αφηγηματικού ύφους και των παραμέτρων του που διαμορφώνονται από την ταυτότητα του αφηγητή, τη σχέση του με τα αφηγούμενα γεγονότα, τον σκοπό της αφήγησης, τους αποδέκτες, το κανάλι επικοινωνίας κ.ά. (Πολίτης χ.χ., Knapp & Watkins 2005).

Η προσέγγιση της διδασκαλίας με βάση τα κειμενικά είδη δεν ακολουθεί, ωστόσο, ένα ρυθμιστικό πρότυπο, σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές ασκούνται στην εκμάθηση και την αναπαραγωγή σταθερών κειμενικών προτύπων-κανονικοτήτων. Η μετάβαση από την εισαγωγική φάση, με αφετηρία τη γλωσσική ύλη του σχολικού εγχειριδίου (θεωρία και ανθολογούμενα κείμενα), στις επόμενες φάσεις, την επεξεργασία σύγχρονου κειμενικού υλικού και την παραγωγή των δικών τους κειμένων, τους δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθούν ότι τα κείμενα δεν είναι αμετάβλητες φόρμες και ότι, αν και υπακούουν, κατά το μάλλον ή ήττον, σε κάποιες κανονικότητες, εξελίσσονται και διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά τους σε απόλυτη συνάφεια με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα, την οποία πραγματώνουν, και τις εκάστοτε επικοινωνιακές πρακτικές. Ιδιαίτερα στην εποχή μας, όπου οι τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας διαμορφώνουν ένα νέο επικοινωνιακό τοπίο, η αποσταθεροποίηση των κειμενικών ειδών, η υβριδοποίησή τους, το υπερκείμενο, η πολυτροπικότητα και ο παραμερισμός της γλώσσας από

άλλους σημειωτικούς πόρους αποτελούν ζητήματα στα οποία θα πρέπει να εστιάσει η διδασκαλία (Κουτσογιάννης, 2010).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Το ευρύτατο ρεπερτόριο των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών δεν βρίσκεται έξω από τις αναγνωστικές (αλλά και συγγραφικές) εμπειρίες των μαθητών, είτε ως κείμενα που προσεγγίζονται στο σχολείο, λ.χ., στο μάθημα της λογοτεχνίας, είτε ως κείμενα στον τύπο και στα άλλα ΜΜΕ είτε ως προσωπικές επιλογές των μαθητών προς ανάγνωση είτε ως κείμενα που πραγματώνουν δικές τους επικοινωνιακές ανάγκες. Επομένως, ο στόχος εδώ είναι:

- Να αποκτήσουν μια σαφέστερη εικόνα για την ευρύτητα και ποικιλία των συγκεκριμένων κειμενικών ειδών, την ιστορικότητα και εξέλιξή τους, τις επικοινωνιακές ανάγκες που καλούνται να πραγματώσουν σε σχέση με το αναγνωστικό κοινό (ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένο και αυτό).

Γνώσεις για τη γλώσσα

Τα αυτοβιογραφικά κείμενα ως κατεξοχήν αφηγηματικά κείμενα χρησιμοποιούν τη γλώσσα, σε επίπεδο μικροδομής και μακροδομής, με ορισμένους τρόπους, τους οποίους καλούνται οι μαθητές να διερευνήσουν. Υπό αυτή την έννοια, προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι:

- Να παρατηρήσουν και να σχολιάσουν τους δείκτες που δηλώνουν αιτιακές και χρονικές σχέσεις, τη λειτουργία των ρηματικών φράσεων και τις σημασίες που προσλαμβάνουν στο πλαίσιο των συμφραζομένων τους, τη χρήση της πρωτοπρόσωπης αφήγησης σε σχέση με τα βιωμένα γεγονότα, τη σχέση-οπτική γωνία του αφηγούμενου προσώπου με τα γεγονότα που αφηγείται, τις υφολογικές επιλογές σε συνάρτηση με την επικοινωνιακή περίσταση και το αποτέλεσμα που δημιουργούν στο αναγνωστικό κοινό.

- Να ανιχνεύσουν το δομικό σχήμα της αφήγησης, αλλά και τον βαθμό απόκλισης των υπό εξέταση κειμένων από αυτό, εφόσον η ρευστότητα και αποσταθεροποίηση των κειμενικών ειδών είναι ιδιαίτερα ορατή στα λεγόμενα ψηφιακά κείμενα.

Γραμματισμοί

Πώς επηρεάζουν την εξέλιξη των αυτοβιογραφικών ειδών τα σύγχρονα μέσα πρακτικής γραμματισμού; Παρατηρούμε μεταβολές σε σχέση με την ταυτότητα των αφηγούμενων προσώπων, τον σκοπό και τους πόρους επικοινωνίας, τη γλώσσα, τις κειμενικές δομές, το αναγνωστικό κοινό; Σε σχέση, λοιπόν, με τους γραμματισμούς προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι:

- *Ως προς τον γλωσσικό γραμματισμό:* Να αντιληφθούν, και ως αναγνώστες και ως δημιουργοί τέτοιων κειμένων, ότι οι γλωσσικές επιλογές σε όλα τα επίπεδα (λεξιλογικό, γραμματικο-συντακτικό, σημασιολογικό, υφολογικό) συνεργούν στη νοηματοδότηση του κειμένου.
- *Ως προς τον ψηφιακό γραμματισμό και τους πολυγραμματισμούς:* Να διερευνήσουν τους τρόπους με τους οποίους τα σύγχρονα μέσα πρακτικής γραμματισμού (επεξεργαστής, λογισμικό παρουσίασης και κατασκευής ταινίας, εργαλεία του web 2.0) συμβάλλουν στη νοηματοδότηση των κειμένων είτε αυτών που διαβάζουν και προσπαθούν να κατανοήσουν είτε αυτών που γράφουν. Η υπερκειμενική δομή, η ρευστότητα των κειμένων, η πολυτροπικότητα, ως σύγχρονες παράμετροι της επικοινωνίας, δίνουν την αφορμή να συζητηθούν ζητήματα που αφορούν στις αναγνωστικές πρακτικές, την αλληλεπίδραση των σημειωτικών πόρων για την παραγωγή νοήματος, το αισθητικό - επικοινωνιακό αποτέλεσμα και τον ρόλο του κειμένου ως φορέα ιδεολογίας.
- *Ως προς τον κριτικό γραμματισμό,* θεωρούμε ενδιαφέρον το σημείο που αφορά στην ιστορικότητα των αυτοβιογραφικών κειμένων, όχι μόνο ως κειμένων που παράγονται και προσλαμβάνονται μια δεδομένη ιστορική στιγμή και σε ένα

συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο, άρα σηματοδοτούν μια πραγματικότητα ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένη, αλλά, αν συμπεριλάβουμε στην έννοια της ιστορικότητας και την ιστορικότητα του αναγνώστη, τότε αναδεικνύονται ζητήματα σχετικά με τη δυναμική της πρόσληψης, τις διαφορετικές αναγνώσεις και νοηματοδοτήσεις (Πεσκετζή 1999). Θα μπορούσαμε, επομένως, να προκαλέσουμε ερωτήματα στους μαθητές σχετικά με την επικαιρότητα των κειμένων (ιδιαίτερα αυτών που έχουν γραφεί σε παλαιότερες εποχές και βρίσκονται σε απόσταση από τις αναγνωστικές και άλλες εμπειρίες των μαθητών, όπως, λ.χ., τα ημερολόγια του Σεφέρη ή τα απομνημονεύματα των Μακρυγιάννη, Κολοκοτρώνη), το αναγνωστικό ενδιαφέρον, τις επικοινωνιακές ανάγκες και το ιδεολογικό κλίμα της εποχής που αναζητά στις μαρτυρίες για το παρελθόν, όπως, λ.χ., το project και η έκθεση με τίτλο «Δυο φορές ξένος» (βλ. [B' φάση διδακτικής πορείας](#)), τρόπους να σηματοδοτήσει εκ νέου όχι μόνο το παρελθόν αλλά και το παρόν.

Διδακτικές πρακτικές

Μια τέτοια προσέγγιση υπαγορεύει διδακτικές πρακτικές που απομακρύνονται από τη διεκπεραιωτική αντίληψη της «κάλυψης» της ύλης και την πρωτοκαθεδρία του δασκαλικού ρόλου και λόγου, επιτρέποντας στους μαθητές να ανακαλύψουν τη γλωσσική ύλη, να συνεργαστούν και να εκφέρουν τον προσωπικό τους λόγο.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η περσινή απόπειρα διερευνητικής εξοικείωσης των μαθητών με την ποικιλία των βιογραφικών ειδών έφερε στο φως δυσκολίες σχετικά με την αναγνώρισή τους ως τέτοιων αλλά και τον καθορισμό των συμβάσεων/κανονικοτήτων που τα διέπουν. Παρόλο που τα βιογραφικά είδη δεν βρίσκονται έξω από τις αναγνωστικές εμπειρίες των μαθητών, δεν είναι εύκολο να κατανοηθούν ως κειμενικά είδη που επιτελούν συγκεκριμένες επικοινωνιακές ανάγκες, τα χαρακτηριστικά των οποίων

διαμορφώνονται από την εκάστοτε ρητορική περίσταση. Η πρόκληση, επομένως, για τον διδάσκοντα είναι να διαμορφώσει τις κατάλληλες μαθησιακές συνθήκες, ώστε να τους δοθεί η ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά, και ως αναγνώστες και ως δημιουργοί, στη διδακτική προσέγγιση τέτοιων κειμένων· πρόκληση που βρίσκεται στο επίκεντρο σχεδιασμού του εν λόγω σεναρίου.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Σύμφωνα με τα ισχύοντα στο Π.Σ., με τη διδασκαλία της ενότητας επιδιώκεται: α) «να ασχοληθούν οι μαθητές με ορισμένα βιογραφικά είδη που εξυπηρετούν τις θεωρητικές και πρακτικές ανάγκες της καθημερινής τους επικοινωνίας», β) «να κατανοήσουν ότι σε κάθε βιογραφικό είδος χρησιμοποιείται διαφορετικό ύφος και γλωσσική ποικιλία, ανάλογα με το συγκεκριμένο είδος, το σκοπό του βιογράφου και το δέκτη στον οποίο απευθύνεται» και γ) «να διαπιστώσουν, προσεγγίζοντας ποικίλα βιογραφικά είδη, τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη ζωή, το έργο, το χαρακτήρα ενός ατόμου και την εποχή στην οποία αυτό ζει» (ΑΠΣ - Οδηγίες διδασκαλίας, 2011).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι μαθητές αξιοποιούν τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, ως μέσα δηλαδή ανάγνωσης, γραφής και παρουσίασης κειμένων, ασκούνται στη συνεργατική ανάγνωση και γραφή και στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων του λογισμικού παρουσίασης για την πλαisiώση των προφορικών ανακοινώσεων. Αξιοποιούν, επίσης, το Web 2.0 και συγκεκριμένα το κοινωνικό λογισμικό Wiki ως εργαλείο συνεργατικής γραφής και ως περιβάλλον διαμοίρασης και από κοινού επεξεργασίας κειμένων με στόχο την κοινωνική οικοδόμηση της γνώσης.

Κείμενα

- «[Δυο φορές ξένος](#)» (μαρτυρίες Ελλήνων και Τούρκων προσφύγων), cross media project.
- Γ. Ιωάννου, [Εν ταις ημέραις εκείναις](#).
- Μ. Καραπάνου, *Η ζωή είναι αγρίως απίθανη*, Αθήνα: Ωκεανίδα

- Απομνημονεύματα Μακρυγιάννη, Κολοκοτρώνη. Έκφραση έκθεση, β' τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 149-154
- [Οι Αθηναίοι: Κώστας Τσόκλης](#), στήλη στην εφημερίδα Lifo.
- Ρ. Βαγιάνη, Η ραπτομηχανή, στήλη στο ιστολόγιο <http://www.protagon.gr>.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση (ένα διδακτικό δίωρο): Εισαγωγή - Γνωριμία με τα βιογραφικά και αυτοβιογραφικά είδη

Το εν λόγω δίωρο μπορεί να πραγματοποιηθεί στην τάξη, στο πλαίσιο της ολομέλειας, με υλικό αναφοράς το σχολικό εγχειρίδιο. Αν ο διδάσκων επιθυμεί να παρουσιάσει και σχετικό οπτικοακουστικό υλικό, θα πρέπει η τάξη να είναι εξοπλισμένη με υπολογιστή και προβολικό ή διαδραστικό πίνακα. Στη φάση αυτή οι μαθητές επεξεργάζονται το σχετικό υλικό του σχολικού εγχειριδίου (ταξινόμηση των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών και χαρακτηριστικά της αυτο-βιογραφικής αφήγησης: σ. 70-72, γνωριμία με τα αυτο-βιογραφικά είδη που παρουσιάζονται σ' αυτό: βιογραφία, μυθιστορηματική βιογραφία, σ. 73, βιογραφικό σημείωμα, σ. 77-78, αυτοβιογραφία και μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία, σ. 85, αυτοβιογραφικό σημείωμα, σ. 86, 89-90, απομνημονεύματα, σ. 104, ημερολόγιο, σ. 108-111). Το σχολικό εγχειρίδιο, ως κείμενο αφετηρίας, δίνει το έναυσμα για μια πρώτη συζήτηση σχετικά με το ευρύ ρεπερτόριο των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών και τις ρητορικές περιστάσεις εντός των οποίων παράγονται και προσλαμβάνονται. Προς το τέλος της δεύτερης ώρας, ο διδάσκων ενημερώνει τους μαθητές για τις δραστηριότητες του σεναρίου, που εστιάζεται στα αυτοβιογραφικά είδη, και θέτει τις βάσεις ενός συμβολαίου που αφορά στον τρόπο και χρόνο εργασίας. Διαμορφώνονται οι ομάδες της Β' φάσης, από κοινού με τους μαθητές, και συζητείται η δυνατότητα αξιοποίησης ενός κοινωνικού λογισμικού (wiki, ιστολόγιο, facebook κτλ.), ώστε το μαθησιακό περιβάλλον να αποκτήσει χαρακτηριστικά κοινότητας, στο πλαίσιο της οποίας η αλληλεπίδραση μπορεί να συνεχιστεί έξω από τα όρια του σχολικού χρόνου και χώρου. Σχετικά με τις ομάδες, προτείνουμε τετραμελή αριθμό και ανομοιογένεια

ως προς το φύλο, τις επιδόσεις, τις γνώσεις των εργαλείων, ώστε να δοθεί η ευκαιρία και στους λεγόμενους αδύναμους μαθητές να συμμετάσχουν ενεργά με τις όποιες δεξιότητές τους, αλλά και στους λεγόμενους καλούς, ως προς τις επιδόσεις, να υποστηρίξουν την ομάδα όταν και αν προκύψουν δυσκολίες στην επεξεργασία του κειμενικού-γλωσσικού υλικού. Σχετικά με το κοινωνικό λογισμικό, προτείνουμε το Wiki, ως συνεργατικό περιβάλλον γραφής και χώρο από κοινού διαμοίρασης αρχείων. Εφόσον συμφωνηθεί κάτι τέτοιο με τους μαθητές, ο διδάσκων θα πρέπει να εγγράψει τους μαθητές και να μοιράσει τους ατομικούς λογαριασμούς, κατά το συντομότερο δυνατό, για να εξοικειώνονται σταδιακά με το περιβάλλον αυτό. Επίσης, κάνοντας την αρχή, μπορεί να ανεβάσει σε αντίστοιχη σελίδα το υλικό της διδασκαλίας (της εισαγωγικής φάσης), ώστε να είναι στη διάθεση των μελών-μαθητών για την επεξεργασία των φύλλων εργασίας της επόμενης φάσης.

Β' φάση (δύο διδακτικά δίωρα): Ανάγνωση, κατανόηση αυτοβιογραφικών ειδών – επεξεργασία φύλλων εργασίας – παρουσιάσεις στην ολομέλεια

Πρώτο δίωρο: Επεξεργασία αυτοβιογραφικών ειδών: Οι μαθητές εισέρχονται στο εργαστήριο πληροφορικής και καταλαμβάνουν ανά τέσσερις έναν σταθμό εργασίας, στην επιφάνεια του οποίου υπάρχει ήδη ο φάκελος εργασίας. Σ' αυτόν μπορούν να αποθηκεύσουν το φύλλο εργασίας, αφού το επεξεργαστούν. Σε κάθε ομάδα αντιστοιχεί διαφορετικό φύλλο. Το σενάριο προβλέπει τη διαμόρφωση έξι τέτοιων ομάδων. Η πρώτη ομάδα επεξεργάζεται ένα βίντεο με προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που εκτοπίστηκαν από την πατρίδα τους μετά τη μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών, μέρος ενός cross media project με τίτλο «Δυο φορές ξένος» και ομότιτλης έκθεσης που φιλοξενήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη. Μέσω του συγκεκριμένου φύλλου εργασίας, οι μαθητές διερευνούν τα χαρακτηριστικά της μαρτυρίας, ως ιστορικής πηγής αλλά κυρίως ως αφηγηματικού κειμένου που πραγματώνει μια συγκεκριμένη ρητορική περίπτωση. Η δεύτερη ομάδα επεξεργάζεται το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου *Εν ταις ημέραις εκείναις* που ανθολογείται στην ιστοσελίδα του Σαραντάκου. Μέσω του συγκεκριμένου φύλλου διερευνούν τα χαρακτηριστικά του ως πεζογραφήματος, αλλά και ως μαρτυρίας και

διαπιστώνουν ότι τα όρια ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιστορία ή ανάμεσα στα κειμενικά είδη που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των αυτοβιογραφικών είναι κάποτε ρευστά και συγκεχυμένα. Η τρίτη ομάδα επεξεργάζεται το βιβλίο της Μαργαρίτας Καραπάνου *Η ζωή είναι αγρίως απίθανη*, που περιλαμβάνει τα ημερολόγιά της από το 1959 μέχρι το 1979. Οι μαθητές διερευνούν τα χαρακτηριστικά του ημερολογίου, ως ιδιαίτερου αφηγηματικού, αυτοβιογραφικού, είδους και τους λόγους για τους οποίους κείμενα με έντονα προσωπικό και εξομολογητικό χαρακτήρα περνάνε από τη σφαίρα του ιδιωτικού στη σφαίρα του δημοσίου. Η τέταρτη ομάδα επεξεργάζεται τα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη και του Κολοκοτρώνη που ανθολογούνται στο σχολικό εγχειρίδιο (σ. 149-154). Η επιλογή έγινε με γνώμονα μια πρώτη γνωριμία των μαθητών με ένα μάλλον ανοίκειο γι' αυτούς είδος, το απομνημόνευμα, το οποίο μπορεί να αποτελέσει την αφορμή να συζητηθεί στη συνέχεια, στην ολομέλεια, η διάσταση της ιστορικότητας των κειμένων και η σχέση των αναγνωστών διαφορετικών ιστορικών πλαισίων με αυτά. Η πέμπτη ομάδα επεξεργάζεται ένα αυτοβιογραφικό σημείωμα του Κώστα Τσόκλη δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας *Lifo*. Οι μαθητές μπορούν να συγκρίνουν την οργάνωσή του με ανάλογα σημειώματα που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο, να διαπιστώσουν κατά πόσο ακολουθεί τις συμβάσεις μιας κλασικής αφήγησης και να σκεφτούν σχετικά με τις σύγχρονες επικοινωνιακές περιστάσεις που καθιστούν τα κείμενα αυτά αξιανάγνωστα και δημοφιλή σε μερίδα αναγνωστών. Η έκτη ομάδα επεξεργάζεται μια προσωπική αφήγηση της Ρ. Βαγιάνη, η οποία φιλοξενείται στο ιστολόγιο <http://www.protagon.gr>. Εδώ ο προσδιορισμός του συγκεκριμένου κειμενικού είδους παρουσιάζει δυσκολίες στο είδος του ημερολογίου, της προσωπικής μαρτυρίας, του αυτοβιογραφικού αφηγήματος με εξομολογητικό χαρακτήρα γίνονται δυσδιάκριτα, γεγονός που μας δίνει την ευκαιρία να μιλήσουμε για την αποσταθεροποίηση και υβριδοποίηση των σύγχρονων ψηφιακών κειμένων, σε συνδυασμό με την άμεση ανταπόκριση των αναγνωστών μέσω της κατάθεσης σχολίων.

Οι αναγνωστικές οδηγίες στα φύλλα εργασίας κατευθύνουν την προσοχή των μαθητών σε θέματα οργάνωσης των κειμένων, γλωσσικών-υφολογικών επιλογών, ταυτότητας του δημιουργού-συντάκτη, αναγνωστικού κοινού για το οποίο προορίζονται, σκοπού συγγραφής, υλικής υπόστασης των κειμένων (με την έννοια ότι άλλα είναι δημοσιευμένα σε ιστοσελίδες και άλλα σε βιβλία). Θέματα που αναμένουμε ότι θα αναδείξουν διαφορές και αναλογίες ως προς το περιεχόμενο, την οργάνωση, τη χρήση της γλώσσας, την αξιοποίηση άλλων επικοινωνιακών πόρων, τη διάσταση της πολυτροπικότητας, τους ποικίλους κοινωνικούς χώρους εντός των οποίων παράγονται και προσλαμβάνονται και, εν τέλει, την ευχερή ή δυσχερή διάκριση των κανονικοτήτων που επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό τους ως αυτοβιογραφικών ειδών. Ο ρόλος του διδάσκοντος είναι συντονιστικός και υποστηρικτικός. Επιτρέπει στις ομάδες να αυτοοργανωθούν και παρεμβαίνει μόνο, εφόσον ζητηθεί από τους μαθητές, για να επιλύσει κάποιο πρόβλημα, να εξηγήσει, να ενθαρρύνει, να ανατροφοδοτήσει τη δράση των μαθητών.

Δεύτερο δίωρο: Ανακοίνωση των αποτελεσμάτων στην ολομέλεια και συζήτηση: Η παρουσίαση και συζήτηση μπορεί να διεξαχθεί στην τάξη. Ενδείκνυται ο διαδραστικός πίνακας για να παρουσιαστούν οι ιστοσελίδες στην ολομέλεια και να αποθηκευτούν οι σημειώσεις από την όλη συζήτηση, διαφορετικά μπορεί να αξιοποιηθεί ένας υπολογιστής συνδεδεμένος με προβολικό, αλλά και ο πίνακας, όπου θα καταγράφονται τα κύρια σημεία της συζήτησης. Ο εκπρόσωπος κάθε ομάδας (έχει αποφασιστεί στο πλαίσιο της ομάδας χωρίς την παρέμβαση του διδάσκοντος) παρουσιάζει στην ολομέλεια τα ευρήματα, σύμφωνα με τα καταγεγραμμένα στο αντίστοιχο φύλλο εργασίας, ενώ ο διδάσκων κρατά τον ρόλο του συντονιστή της όλης διαδικασίας. Αρχικά, γίνεται συζήτηση για την ταυτότητα των κειμένων, με στόχο να αναδειχθεί η μεγάλη ποικιλία των κειμενικών ειδών που εντάσσονται στην ευρεία κατηγορία των αυτοβιογραφικών. Στη συνέχεια αναζητούνται και καταγράφονται εκείνα τα χαρακτηριστικά που αιτιολογούν τον χαρακτηρισμό τους ως αυτοβιογραφικών. Τέτοια χαρακτηριστικά θα μπορούσαν να είναι η αφήγηση μιας προσωπικής ιστορίας, η οργάνωση στον άξονα του χρόνου, οι πληροφορίες που

αναφέρονται στη ζωή και το έργο των αυτοβιογραφούμενων προσώπων, το οπτικο-ακουστικό υλικό που πλαισιώνει την αφήγηση. Βεβαίως, η διάκριση των αυτοβιογραφικών ειδών σε επιμέρους κατηγορίες (αυτοβιογραφικό σημείωμα, ημερολόγιο, μαρτυρία, πεζογράφημα, απομνημόνευμα κτλ.) υπαγορεύει και την αναζήτηση κανονικοτήτων, για παράδειγμα ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός ημερολογίου ως προς το περιεχόμενο, την οργάνωση, τη χρήση της γλώσσας, την ταυτότητα του συντάκτη κτλ. ή ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός αυτοβιογραφικού σημειώματος που προορίζεται για την παρουσίαση του αυτοβιογραφούμενου προσώπου; Ο καθορισμός τέτοιων κανονικοτήτων, όσο είναι εφικτός, θα πρέπει να συμπεριλάβει και τη συζήτηση σχετικά με το πλαίσιο δημιουργίας και πρόσληψης των κειμένων αυτών: πότε, από ποιον, για ποιον, για ποιο σκοπό, με ποια γλώσσα ή άλλους πόρους γράφονται, πού δημοσιεύονται; Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα από την όλη συζήτηση είναι να μπορούν οι μαθητές να αναγνωρίζουν τέτοιου είδους κείμενα, σε συνάρτηση πάντα με το επικοινωνιακό πλαίσιο που τα παράγει, ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν και τις όποιες διαφοροποιήσεις τους ως προς το περιεχόμενο, την οργάνωση, τις γλωσσικές-υφολογικές επιλογές, την πολυτροπική τους διάσταση, την ιστορικότητά τους. Εφόσον δεν υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης διαδραστικού πίνακα και συνακόλουθα της αποθήκευσης της διδασκαλίας, ένας μαθητής ή μαθήτρια σε ρόλο πρακτικογράφου αναλαμβάνει να καταγράψει τα κύρια σημεία της συζήτησης και, αξιοποιώντας το λογισμικό παρουσίασης, να μεταφέρει τη σύνοψη της συζήτησης και να την αναρτήσει στο Wiki. Το υλικό της φάσης αυτής, με τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας, αναρτημένο στο Wiki, αποτελεί γλωσσικό υλικό που οικοδομήθηκε από τα μέλη της κοινότητας και μπορεί να αξιοποιηθεί στην επόμενη φάση.

Γ' φάση (6-8 διδακτικές ώρες): Εργαστήριο γραφής – παρουσιάσεις στην ολομέλεια

Η τάξη μετατρέπεται σε εργαστήριο δημιουργικής γραφής με θέμα «αφηγούμαι την προσωπική μου ιστορία». Η πρώτη ώρα της φάσης αυτής μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τάξη, χωρίς απαραίτητα τεχνολογικό εξοπλισμό. Ο διδάσκων παρουσιάζει την ιδέα στην ολομέλεια, να αφηγηθεί δηλαδή ο κάθε μαθητής ατομικά την προσωπική

του ιστορία επιλέγοντας το κειμενικό είδος και τα μέσα γραφής και παρουσίασης. Στη συνέχεια με τη μέθοδο της ιδεοθύελλας εκφέρονται και καταγράφονται στον πίνακα προτάσεις για τις μορφές της προσωπικής αφήγησης. Μπορεί να είναι ατομικά ημερολόγια και ιστολόγια, συνεντεύξεις (εδώ μπορούν να σχηματισθούν ζεύγη μαθητών, όπου ο ένας παίρνει συνέντευξη από τον άλλον), συνεντεύξεις και μαρτυρίες των οικογενειακών προσώπων, αυτοβιογραφικά σημειώματα (όπως αυτό του Τσόκλη που επεξεργάστηκαν κατά την προηγούμενη φάση), πεζογραφήματα και ποιήματα, δημιουργία γενεαλογικών δέντρων, ψηφιακές αφηγήσεις κ.ά. Συζητείται επίσης και ο ρόλος της τεχνολογίας κατά την κατασκευή των αφηγήσεων, η δυναμική δηλαδή των λογισμικών γενικής χρήσης, επεξεργαστή κειμένου και παρουσίασης, του λογισμικού κατασκευής ταινίας, αλλά και των εφαρμογών του Web 2.0, όπως τα ιστολόγια ή τα εργαλεία ψηφιακής αφήγησης. Τέλος, συζητούνται ζητήματα που αφορούν στον χρόνο και χώρο εργασίας, τη διάρκεια της δράσης και την παρουσίαση των κειμένων. Όσον αφορά στον σχολικό χώρο και χρόνο, μπορούν να οριστούν συγκεκριμένες διδακτικές ώρες, λ.χ. ένα ή δύο διδακτικά δώρα, κατά τη διάρκεια των οποίων οι μαθητές μπορούν να επεξεργάζονται το υλικό τους. Για το δώρο ή τα δώρα αυτά θα πρέπει να διατεθεί το εργαστήριο πληροφορικής ή η τάξη με ατομικούς υπολογιστές. Εφόσον δεν επαρκούν οι υπολογιστές για όλους τους μαθητές, μπορεί να διευθετηθεί το ζήτημα ως εξής: κάποιοι μαθητές χρησιμοποιούν τους υπολογιστές, κάποιοι επεξεργάζονται τα χειρόγρατά τους και σε επόμενη φάση τους υπολογιστές. Ασφαλώς θα διατεθεί και χρόνος εργασίας στο σπίτι (λ.χ. συνεντεύξεις από οικεία πρόσωπα, βιντεοσκόπηση, αναζήτηση και συγκέντρωση φωτογραφικού ή άλλου υλικού). Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία της παραγωγής των κειμένων στον συμφωνημένο χρόνο, οργανώνεται η παρουσίασή τους στην ολομέλεια (δύο ή τρεις διδακτικές ώρες την τελευταία εβδομάδα της σχολικής χρονιάς). Αυτή θα μπορούσε να λάβει τη μορφή μιας έκθεσης στην τάξη ή στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου, την οποία περιηγούνται οι μαθητές και ανταλλάσσουν απόψεις και σχόλια. Τα κείμενα των μαθητών μπορούν να φιλοξενηθούν και στο Wiki της τάξης. Ο διδάσκων παρακολουθεί συστηματικά την

πορεία των εργασιών κατά τη φάση αυτή, ώστε να παρέχει ανατροφοδότηση, μέσω της διαμορφωτικής αξιολόγησης.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αφορά κυρίως στην τρίτη φάση (παραγωγή κειμένων) και είναι διαμορφωτική και τελική. Με το πέρας της δεύτερης φάσης, δίνεται η δυνατότητα στην ολομέλεια να διαπραγματευτεί τα κριτήρια, βάσει των οποίων οι μαθητές θα συντάξουν στη συνέχεια τα κείμενά τους, σε σχέση πάντα με το παραγόμενο προϊόν, δηλαδή το κειμενικό είδος, τον σκοπό, τους αποδέκτες κτλ. Μπορούμε να συμφωνήσουμε ότι κάποια από αυτά τα κριτήρια είναι η πρωτοτυπία και το ενδιαφέρον του θέματος, η οργάνωση που υπαγορεύει το κειμενικό είδος (ανάλογα με το αν πρόκειται δηλαδή για μαρτυρία, πεζογράφημα, συνέντευξη, ημερολόγιο κτλ.), η χρήση της γλώσσας (κατάλληλη αξιοποίηση δεικτών αιτιότητας και χρόνου, χρονικών και τοπικών προσδιορισμών, ρηματικών χρόνων και προσώπων), η καταλληλότητα του ύφους σε σχέση με την περίσταση επικοινωνίας, το αισθητικό (σε σχέση με τα μέσα γραμματισμού που αξιοποιούνται και τον συνδυασμό επικοινωνιακών πόρων) και συγκινησιακό αποτέλεσμα, εφόσον πρόκειται για αφηγήσεις ζωής. Η διαμορφωτική αξιολόγηση σημαίνει ότι οι εργασίες των μαθητών αξιολογούνται από τον διδάσκοντα μέχρι να αποκτήσουν ανακοινώσιμη μορφή. Τη μορφή αυτή αξιολόγησης μπορεί να υποστηρίξει το Wiki (και άλλα εργαλεία όπως τα google docs), όπου δίνεται η δυνατότητα της ανάρτησης, της παροχής ανατροφοδότησης, της βελτίωσης του αρχικού κειμένου μέχρι το τελικό στάδιο της ανακοινώσιμης μορφής, γεγονός που ενισχύει την αντίληψη ότι το γράψιμο είναι μια δυναμική διαδικασία που απαιτεί συνεχείς αναθεωρήσεις. Τελική, πάλι, όταν αξιολογείται το τελικό προϊόν με ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια. Μπορούν, επίσης, τυπικά ή άτυπα, να εφαρμοστούν και οι μορφές της αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, με την έννοια ότι οι μαθητές αξιολογούν το έργο τους κατά τη φάση παραγωγής αλλά και ως τελικό προϊόν, όπως και το έργο των συμμαθητών τους, καταθέτοντας σχόλια τόσο στο Wiki, εφόσον έχουν αναρτηθεί, όσο και κατά την παρουσίασή τους στην ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλα εργασίας Β' φάσης

Φύλλο εργασίας 1

Δυο φορές ξένος

Ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση του τίτλου (Δυο φορές ξένος) και παρακολουθήστε το βίντεο:

1. Ποιο είναι το θέμα του;
2. Τα πρόσωπα που μιλούν τα συνδέει μια κοινή εμπειρία. Ποια είναι αυτή;
3. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε το κείμενο αυτό; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 71), τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα, αλλά και την ταξινόμηση των κειμενικών ειδών εδώ (ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση). Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση των αφηγούμενων προσώπων με τα γεγονότα, καθώς και τη σχέση των γεγονότων που αφηγούνται με συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.
4. Ποια είναι τα πρόσωπα που αφηγούνται; Παρατηρήστε χαρακτηριστικά όπως φύλο, ηλικία, καταγωγή, μορφωτικό επίπεδο.
5. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιούν και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναίσθημα που δηλώνουν τα ρήματα που χρησιμοποιούν, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
6. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στις εν λόγω αφηγήσεις; Δείξτε πώς.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

7. Παρακολουθήστε προσεκτικά την αφήγηση του Ελληνοκύπριου Κόκου Νικολαΐδη. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω):
- Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».
 - Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακάτται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
 - Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό

μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.

- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

8. Οι ιστορίες που παρακολουθήσατε, έχουν το γενικό τίτλο «τραύμα». Γιατί; Για ποιο τραύμα γίνεται λόγος;
9. Ενεργοποιήστε την υπερένδραση για να μάθετε περισσότερα για το project «Δυο φορές ξένος». Γιατί, κατά τη γνώμη σας, το πολιτισμικό αυτό προϊόν θα ενδιέφερε /ή και θα συγκινούσε τον σύγχρονο θεατή-αναγνώστη;

Φύλλο εργασίας 2

Εν ταις ημέραις εκείναις

Διαβάστε το κείμενο του Γ. Ιωάννου ενεργοποιώντας την υπερσύνδεση:

1. Ποιο είναι το θέμα του;
2. Το κείμενο δημοσιεύεται στη συλλογή πεζογραφημάτων [Η πρωτεύουσα των προσφύγων](#). Με ποια επιχειρήματα θα μπορούσαμε να τεκμηριώσουμε τον χαρακτηρισμό του ως πεζογραφήματος; Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι έχει και χαρακτηριστικά μαρτυρίας; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 71) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση του αφηγητή με τα γεγονότα, καθώς και τη σχέση των γεγονότων που αφηγούνται με συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.
3. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί ο αφηγητής και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναίσθημα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
4. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στην εν λόγω αφήγηση; Δείξτε πώς.
5. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω):
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «*Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;*», «*Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;*».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «*Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας*

δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».

- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν

ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου,
Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

6. Για ποιο σκοπό γράφει το κείμενο αυτό ο συγγραφέας Γ. Ιωάννου, σύμφωνα με τη δήλωση του ίδιου; Θα είχατε να προσθέσετε εσείς κάτι παραπάνω ως προς τον σκοπό αυτό;
7. Θα ενδιέφερε/συγκινούσε τον σύγχρονο αναγνώστη; Ποιο ή ποια είναι τα σημεία του ενδιαφέροντος/της συγκίνησης; Σχολιάστε, επίσης, την ανθολόγησή του στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα.

Φύλλο εργασίας 3

Η ζωή είναι αγρίως απίθανη

Ξεφυλλίστε το ομότιτλο βιβλίο της Μ. Καραπάνου και διαβάστε κάποια αποσπάσματα:

1. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε τα κείμενα του βιβλίου; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 72) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση της αφηγήτριας με τα γεγονότα που αφηγείται, καθώς και τη σχέση των γεγονότων με συγκεκριμένη την ιστορική πραγματικότητα.

Αφού διαβάσετε το απόσπασμα με ημερομηνία 9 Οκτωβρίου (1959), απαντήστε στα ερωτήματα 2, 3, 4:

2. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος της αφήγησης και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναίσθημα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
3. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στην εν λόγω αφήγηση; Δείξτε πώς.
4. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται στο εν λόγω απόσπασμα το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:)
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας

δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».

- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακάτται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν

ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου,
Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

5. Για ποιο σκοπό γράφει τα κείμενα αυτά η δημιουργός κατά τη γνώμη σας;
6. Λαμβάνοντας υπόψη το σημείωμα της συγγραφέως Μαργαρίτας Καραπάνου στις αρχικές σελίδες («εκείνος που θα διαβάσει αυτές τις σελίδες...») και το σημείωμα του επιμελητή της έκδοσης στις τελευταίες (σ. 421-422), εξηγήστε τον σκοπό έκδοσης του βιβλίου. Γιατί θα διάβαζε ο σύγχρονος αναγνώστης το ιδιαίτερα προσωπικό αυτό κείμενο;

Φύλλο εργασίας 4

Μακρυγιάννης και Κολοκοτρώνης αυτοβιογραφούμενοι

Διαβάστε τα κείμενα που ανθολογούνται στο σχολικό βιβλίο (σ. 149-154):

1. Όπως βλέπετε, τα κείμενα αυτά χαρακτηρίζονται ως απομνημονεύματα. Προσπαθήστε να ορίσετε το αυτοβιογραφικό αυτό είδος, λαμβάνοντας υπόψη την ταυτότητα-ιδιότητα των προσώπων που τα γράφουν, τη σχέση τους με τα γεγονότα που αφηγούνται, τη σχέση των γεγονότων με συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους και τον σκοπό που ωθεί τα πρόσωπα αυτά στη συγγραφή τους.
2. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιούν και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα που χρησιμοποιούν, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
3. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στις εν λόγω αφηγήσεις; Δείξτε πώς.
4. Διαβάστε τα αποσπάσματα «Το τραγούδι» (σ. 150-151) και «Το Μισολόγγι εχάθη» (σ. 153). Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτά το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:)
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας

δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».

- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν

ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου,
Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

5. Θα ενδιέφεραν τα κείμενα αυτά τον σημερινό αναγνώστη; Ποια είναι τα σημεία αυτού του ενδιαφέροντος;

Φύλλο εργασίας 5

Οι Αθηναίοι

Ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση και διαβάστε το κείμενο που φιλοξενείται για τον εικαστικό Κώστα Τσόκλη:

1. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε το κείμενο αυτό; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 71-72) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση του αυτοβιογραφούμενου προσώπου με τα γεγονότα που αφηγείται, καθώς και τη σχέση των γεγονότων με την ιστορική πραγματικότητα.
2. Το σχολικό βιβλίο κάνει λόγο για δύο βασικούς σπονδύλους (σ. 78) γύρω από τους οποίους αρθρώνονται τα αυτό-βιογραφικά σημειώματα: τη ζωή και το έργο. Μπορούμε να τους ανιχνεύσουμε και στο κείμενο αυτό; Αναφέρατε τεκμήρια.
3. Στο σχολικό βιβλίο, επίσης, γίνεται λόγος για τον άξονα του χρόνου (σ. 78), πάνω στον οποίο οργανώνεται το αυτοβιογραφικό υλικό. Δείξτε με τεκμήρια πώς επιβεβαιώνεται αυτό στο υπό εξέταση κείμενο.
4. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί ο αυτοβιογραφούμενος και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
5. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στην εν λόγω αφήγηση; Δείξτε πώς.
10. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:) Αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις πώς τις εξηγείτε;

- Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
- Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».
- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένιωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.

- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

6. Το κείμενο συνοδεύεται και από την εικόνα του καλλιτέχνη. Πιστεύετε ότι ο ρόλος της είναι διακοσμητικός ή συνομιλεί κατά κάποιο τρόπο με το κείμενο; Προτού απαντήσετε παρατηρήστε το πώς εικονίζεται ο καλλιτέχνης.
7. Το κείμενο που διαβάσατε φιλοξενείται, σε ιδιαίτερη στήλη, στην ιστοσελίδα μιας εφημερίδας του λεγόμενου free press. Για ποιους λόγους πιστεύετε θα ενδιέφερε τον σύγχρονο αναγνώστη; Βγάξετε κάποιο συμπέρασμα από τα σχόλια των αναγνωστών. Ποιο;
8. Θα καταθέτατε εσείς κάποιο σχόλιο; Αν ναι ποιο;

Φύλλο εργασίας 6

Η ραπτομηχανή

Ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση του τίτλου «Η ραπτομηχανή» και διαβάστε το κείμενο:

1. Ποιο είναι το θέμα του;
2. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε το κείμενο αυτό; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 71) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση της αφηγήτριας με τα γεγονότα, καθώς και τη σχέση των γεγονότων με την ιστορική πραγματικότητα.
3. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί η αφηγήτρια και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
4. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
5. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στις εν λόγω αφηγήσεις; Δείξτε πώς.
6. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:). Αν πάλι, όχι, δείξτε τα σημεία, όπου διαφοροποιείται.

- Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
- Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».
- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένιωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.

- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

7. Το κείμενο συνοδεύεται και από μια φωτογραφία. Πιστεύετε ότι ο ρόλος της είναι διακοσμητικός ή συνομιλεί κατά κάποιο τρόπο με το κείμενο; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
8. Το κείμενο που διαβάσατε φιλοξενείται, σε ιδιαίτερη στήλη, σε ένα συλλογικό ιστολόγιο (<http://www.protagon.gr>). Για ποιους λόγους πιστεύετε θα ενδιέφερε τον σύγχρονο αναγνώστη; Βγάξετε κάποιο συμπέρασμα από τα σχόλια των αναγνωστών. Ποιο;
9. Θα καταθέτατε εσείς κάποιο σχόλιο; Αν ναι ποιο;

Φύλλο εργασίας Γ' φάσης

Αφηγούμαι την προσωπική μου ιστορία

Έρθε η ώρα να συνθέσετε το δικό σας κείμενο. Από το ευρύτατο ρεπερτόριο των αφηγηματικών ειδών, πολλά από τα οποία γνωρίσαμε στα προηγούμενα μαθήματα (μαρτυρίες, αυτοβιογραφικά σημειώματα, αυτοβιογραφίες, απομνημονεύματα, ημερολόγια, πεζογραφήματα ή ποιήματα με αυτοβιογραφικό χαρακτήρα, συνέντευξη με αφηγηματική μορφή κτλ.) επιλέξτε ένα (ή και περισσότερα) με τα οποία θα θέλατε να ασχοληθείτε, αφηγούμενοι/ες την προσωπική ή οικογενειακή σας ιστορία. Εάν επιλέξετε τη συνέντευξη, μπορείτε να συνεργαστείτε με κάποιο/α συμμαθητή/τρια σας, εναλλάσσοντας τους ρόλους αυτού που παίρνει τη συνέντευξη και του συνεντευξιζόμενου. Μπορείτε, ακόμα, να πάρετε συνέντευξη από μέλη της οικογένειά σας ή να τους μαγνητοφωνήσετε/βιντεοσκοπήσετε καθώς εκθέτουν την προσωπική τους μαρτυρία και να την παρουσιάσετε ως ψηφιακή αφήγηση (αρχείο ήχου ή βίντεο) ή ως απομαγνητοφωνημένη και καταγεγραμμένη (με τις απαραίτητες μετεγγραφές) μαρτυρία.

Επιλέξτε, επίσης, τα μέσα γραμματισμού με τα οποία θα γράψετε και θα παρουσιάσετε την προσωπική σας αφήγηση: επεξεργαστή κειμένου (με την εισαγωγή εικόνων, φωτογραφιών, πινάκων, λ.χ. δημιουργία γενεαλογικού δέντρου), λογισμικό παρουσίασης, windows movie maker ή άλλο λογισμικό κατασκευής ταινίας, προσδίδοντας σ' αυτή τα χαρακτηριστικά ψηφιακής αφήγησης.

Προσέξτε ακόμα να:

- Επιλέξετε ένα θέμα που θα θέλατε να μοιραστείτε με τους/τις συμμαθητές/τριές σας και το οποίο θα προκαλούσε σε αυτούς/ές το αναγνωστικό ενδιαφέρον.

- Σκεφθείτε για ποιο σκοπό θα δημοσιοποιήσετε προσωπικές / οικογενειακές εμπειρίες; Για να εκφραστείτε, στοχαστείτε, εξομολογηθείτε, συγκινήσετε, προβληματίσετε; Ανάλογα, θα πρέπει να διαμορφώσετε το ύφος του κειμένου σας και την οπτική γωνία της αφήγησης.
- Αξιοποιείτε τα όσα προσεγγίσαμε στα προηγούμενα μαθήματα σχετικά με τα είδη των αυτοβιογραφικών κειμένων, την οργάνωσή τους, τη γλώσσα τους.
- Εφόσον, αξιοποιήσετε και άλλους επικοινωνιακούς πόρους, εκτός της γλώσσας, λ.χ. εικόνες, φωτογραφίες, βίντεο, τραγούδια κτλ., σκεφθείτε πώς θα οργανώσετε ένα άρτιο επικοινωνιακό και αισθητικό αποτέλεσμα, συνδυάζοντας τα στοιχεία αυτά και όχι απλώς παραθέτοντάς τα.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να λάβει χαρακτηριστικά εκτενέστερου project με τη δημιουργία ενός δικτύου αναγνώσεων βιογραφικών και αυτοβιογραφικών κειμένων (Φρυδάκη 2003), κατά το οποίο οι μαθητές κατανέμονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν στο πλαίσιο της ομάδας τους να αναζητήσουν, ανθολογήσουν και επεξεργαστούν συγκεκριμένο κειμενικό είδος, λ.χ. η μία ομάδα ασχολείται με τα ημερολόγια (παλαιότερα και σύγχρονα, συμπεριλαμβανομένων σε αυτά και των ιστολογίων), άλλη ομάδα με τη μυθιστορηματική βιογραφία και αυτοβιογραφία, άλλη με τις μαρτυρίες κτλ. Η διενέργεια ενός τέτοιου project, σε βάθος χρόνου, επιτρέπει την περαιτέρω εμβάθυνση στο κειμενικό υλικό και την εστίαση της συζήτησης σε θέματα κριτικού γραμματισμού, όπως αυτά της ιστορικότητας των κειμένων-συγγραφέων-αναγνωστών και της κατανόησής τους ως πολιτισμικών προϊόντων. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαδικασίας, οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στην αναγνωστική διαδικασία εκφέροντας τον προσωπικό τους, κριτικό και δημιουργικό, λόγο.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Πλεονεκτήματα

Οι μαθητές ενεργοποιούνται και ως προς τη διερεύνηση του γλωσσικού, κειμενικού υλικού και ως προς την εκφορά λόγου στο πλαίσιο της κοινότητας και ως προς τη διαδικασία αξιολόγησης των κειμένων τους. Αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο της ομάδας και της κοινότητας είτε στην τάξη/εργαστήριο είτε στο Wiki ή σε άλλο περιβάλλον, εφόσον επιλεγεί. Συνειδητοποιούν και διατυπώνουν ρητά, μέσω των φύλλων εργασίας, τις συμβάσεις αλλά και την ποικιλία των υπό εξεργασία κειμενικών ειδών, έντυπων και ψηφιακών. Η διαδικασία της εξωτερίκευσης επιτρέπει μια κριτική ματιά απέναντι στην πραγματικότητα (κοινωνική, πολιτισμική, ιστορική) που πραγματώνουν και σηματοδοτούν τα εν λόγω κείμενα.

Μειονεκτήματα

Τέτοιες διαδικασίες είναι συνήθως χρονοβόρες και προϋποθέτουν την αλλαγή στάσης εκ μέρους του διδάσκοντος αλλά και των μαθητών σε σχέση με την προσέγγιση του γλωσσικού-κειμενικού υλικού που απομακρύνεται σημαντικά από τη διεκπεραιωτική προσέγγιση της κάλυψης της ύλης. Ακόμα, ο διδάσκων πρέπει να είναι προετοιμασμένος για πιθανές αντιδράσεις των μαθητών, ως προς τη διάθεση και ετοιμότητά τους να εκφέρουν προσωπικό αφηγηματικό λόγο σε σχέση με τις προσωπικές τους εμπειρίες και βιώματα (βλ. [Γ' φάση διδακτικής πορείας](#)). Ο φόβος της έκθεσης και ο προβληματισμός γύρω από το πώς και σε ποιο βαθμό το ιδιωτικό μπορεί να γίνει δημόσιο είναι ζητήματα που προφανώς ο διδάσκων με τους μαθητές του θα κληθεί να διαπραγματευτεί και να διαχειριστεί.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Knapp, P. & M. Watkins. 2005. *Genre, text, grammar. Technologies for teaching and assessing writing*. Sydney: University of New South Wales Press Ltd. p. 220-242
- Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση των επιμορφωτών στα Πανεπιστημιακά Κέντρα Επιμόρφωσης*, τεύχος 3: κλάδος ΠΕ02, Β' έκδοση. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.
- Μητσκοπούλου, Β. (χ.χ.). Κείμενο και κειμενικό είδος. Διαθέσιμο: http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/discourse/1_2/index.html
- Μπαλτά, Β., Νέζη, Μ. & Ν. Σεφερλή. 2011. Ψηφιακός γραμματισμός σε περιβάλλον wiki: πειραματικές εφαρμογές παραγωγής λόγου κατά τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *Πρακτικά 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου των Εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ «Αξιοποίηση των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη»*, Σύρος: 6-8/5/2011.
- Πεσκετζή, Μ. 1999. Ο ρόλος του συγγραφέα στην ερμηνευτική διαδικασία και η εγκυρότητα της ερμηνείας. Στο Β. Αποστολίδου & Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω. σ. 147-156

Πολίτης, Π. (χ.χ.). Γένη και είδη του λόγου. Αφήγηση Διαθέσιμο: http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/discourse/2_1_3/index.html

Φρυδάκη, Ε. 2003. *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Κριτική. σ. 275-294